

Els patrons de la Selva i Barcelona (1356-1359)

ALFONSO LEONE
Universitat de Nàpols, Itàlia

Quaderns de la Selva, 24 (2012)
161-167

Els cònsols i prohoms de la vila de Torroella de Montgrí, al Baix Empordà, enviaren, entre primers de setembre de 1356 i finals de juny de 1359, una considerable quantitat de cereals a Barcelona: sobretot blat, però també farina, ordi i mill, probablement a conseqüència d'un acord establert amb aquesta ciutat i gràcies a una concessió obtinguda pel batlle general de Catalunya, Pere Ça Costa. Les diverses expedicions, efectuades per mar i constants també durant els mesos hivernals, es van realitzar mitjançant embarcacions de modesta capacitat, aptes per a la navegació de cabotatge, a vegades mancades de pont. Els *barquerii*, o sigui, els amos o patrons d'aquestes barques —alguns dels quals van arribar a fer molts viatges— a l'hora de carregar les mercaderies es comprometien a lliurar-les «in mari sive plagia Barchinone» i a portar a Torroella dins del termini de seixanta dies un albarà que en confirmés el lliurament, sota una pena eventual que oscil·lava entre els dos-cents i els quatre-cents sous barcelonins. Els mateixos patrons es beneficiaven algunes vegades de la fiança d'algun veí del lloc, com ara el mercader Pere Julià.

Cada carregament va ser enregistrat acuradament en un *Llibre del guardià del port*, actualment custodiat a l'Arxiu Històric de Girona, que forma part del fons notarial de Torroella. Un document sense cap mena de dubte interessant, redactat probablement pel mateix guardià, o potser per un notari de la ciutat, el qual recorda d'alguna manera un altre llibre del mateix Arxiu, que en aquella època es portava a la notaria de Sant Feliu de Guíxols.¹

Si bé manquen els fulls inicials i finals, i sobretot els relatius al període que va del 8 de març al 18 de setembre de 1357, el document comprèn un total de 514 escriptures relacionades amb el transport a Barcelona, escriptures que tracen un perfil força realista de la intensa circulació marítima. Només en una ocasió no va ser possible portar a terme el viatge previst «propter fortunam maris» (8 de novembre de 1356), és a dir, a causa del mal estat de la mar. Els carregaments van partir gairebé tots de la platja o, millor dit, del carregador de l'Estartit, a escassa distància de la desembocadura del riu Ter, excepte uns pocs que van sortir de la «riaria de Begurio» (probablement la platja de sa Riera), de la «marítima de la Foneylera» i de Calella de Palafrugell. Es preparaven expressament «sachas» de la capacitat de sis mitgeres,² segons la mesura local («ad mensuram Turricelle»), i el preu del noli es pagava als patrons molt probablement a la seva arribada a Barcelona.

Les barques pertanyien prevalentment a homes de la mateixa Barcelona; tot i així, cal destacar, que en el tràfic costaner van prendre-hi part també embarcacions de diversos ports del litoral: de Cotlliure (al Rosselló), Cadaqués i Roses, i d'arreu fins a Sitges, menys habitual és la presència d'alguna barca vinguda de més lluny,

1 Arxiu Històric de Girona, *Notarial*, Torroella de Montgrí, llibre 576. El quadern corresponent a Sant Feliu (*Registrum scripturarum guardianie portus maris Sancti Ffelicis. 1346-1364*) va ser redactat amb certa probabilitat pel notari local Gispert Roig; el guardià del port es deia, en canvi, Guillem Banyes. Pel que fa al contingut, es tracta d'una sèrie de llicències d'extracció concedides per Pere Ça Costa a alguns mercaders, com ara Pere Galceran, Pere Vilar i Andreu de Muixo de Barcelona o Guillem Burgar de Menorca, cadascuna acompanyada per les corresponents operacions de carregament. El blat, la farina, l'arròs i, menys sovint, les avellanes, s'enviaven a Barcelona, València, Mallorca i Menorca (*Notarial*, Sant Feliu de Guíxols, llibre 632).

2 Vegeu C. ALSINA; G. FELIU; L. MARQUET. *Diccionari de mesures catalanes*. Barcelona: Curial, 1996, pàg. 181.

com València,³ Tortosa⁴ o Peníscola.⁵ S'han d'assenyalar de manera especial, per la seva notable presència, les localitats d'Arenys de Mar, Blanes, Lloret de Mar, Palamós, Sant Feliu de Guíxols i Tossa de Mar.⁶

Globalment, durant aquest període van ser enviats 18.719 sacs, equivalents a 109.914 mitgeres, i els llenys procedents de Barcelona van transportar aproximadament el 45% del total.⁷

D'Arenys de Mar

Patrons	Viatges	Sacs
1. Bernat Seguera	3	116
2. Ferrer Doyll	3	75
3. Francesc Sabet	1	36
4. Francesc Plantin	1	33
5. Francesc Móra	1	32
Total	9	292

De Blanes

Patrons	Viatges	Sacs
1. Ramon Ça Fàbregua	20	712
2. Bernat Serra	16	532
3. Bonanat Pas	13	547
4. Guillem Capoler	11	371
5. Guillem Rubí	9	363
6. Francesc Llepard	7	321
7. Ponç Rossell	5	135
8. Arnau Vilahur	3	94

3 De Guillem Riba.

4 De Guillem Textor.

5 De Domènech Peralta.

6 Els altres centres esmentats a la font són: Begur, Calella de Palafrugell, l'Armentera, Mataró, Sant Andreu de Llavaneres i la mateixa Torroella. En aquest darrer poble posseïen petites embarcacions Pere Salom i Pere Ulvis, els quals van fer en total no més de tres viatges, amb un transport total de cent deu sacs. Tan sols en un cas, el 30 de gener de 1359, el blat –una partida bastant gran, de nou-cents mitgeres– va ser embarcat no pas en una «barcha», sinó en un «lembo», propietat d'un tal Francesco de Ponte, presumiblement foraster.

Alguns dels noms esmentats a continuació –com per exemple els de Bernat Joan, Pere Sanç i Romeu Palau– figuren també en les taules incloses en un article de C. G. Maubert titulat «Le mouvement du port de Barcelone pendant l'hiver 1357», publicat dins *La Península Ibérica y el Mediterráneo centro-occidental (siglos XII-XV). Actas del I Congreso internacional de historia mediterránea. Palma de Mallorca, 17-22 de diciembre de 1973*. Barcelona-Roma: 1980, p. 659-688.

7 Van ser contractats 81 «barquerii» d'aquesta ciutat, que realitzaren 218 viatges i van transportar un total de 8.366 sacs. Entre ells es van distingir sobretot Berenguer Carbó (amb 13 viatges), Pere Jonama (12), Ramon Eymmerich (11), Pere Florit (11), Guillem Maçana (10), Bonanat Renart (9), Pere Fàbregues (6), Jaume Sentguirch (6) i Pere Cima (6).

9. Berenguer Poll	2	80
10. Salvator Beyloç	2	76
11. Pere Fornell	2	75
12. Jaume Oller	2	56
13. Francesch Maçans	2	54
14. Ponç Sifre	2	50
15. [...] Belucz	1	45
16. Guillem Tarascho	1	43
17. Pere Ferrer	1	38
18. Francesc Maçantín	1	38
19. Bonanat Vilalonya	1	35
20. Bonanat Vilà	1	35
21. Pere Garroffer	1	34
22. Berenguer Tron	1	32
23. Bernat Chenaula	1	28
24. Pere Poch	1	22
Total	106	3.816

De Lloret de Mar

Patrons	Viatges	Sacs
1. Pere Bernich	7	254
2. Guillem Coll	5	201
3. Guillem Florit	2	68
4. Nicholau Duray	1	45
Total	15	568

De Palamós

Patrons	Viatges	Sacs
1. Bernat Joan	19	753
2. Pere Sabater	3	135
3. Pere Vidal	1	21
4. Pere Soler	1	13
Total	24	922

De Sant Feliu de Guíxols

Patrons	Viatges	Sacs
1. Pasqual Ça Olivela	14	460
2. Francesch Ribot	10	422
3. Nicholau Pascador	9	158
4. Pere Feliu	7	299
5. Guillem de Arado	6	148
6. Nicholau Perull	5	220
7. Francesc Pujada	5	111
8. Bernat Favar	4	130
9. Guillem Dareu	4	120
10. Guillem Moyla	4	120
11. Guillem Mercader	3	114
12. Pere Valls	3	54
13. Pere Sanç	2	60
14. Nicolau de la Gordiola	2	56
15. Guillem Pahí	2	37
16. Ramon Coll	2	40
17. Bernat Borrell	1	65
18. Rafael Oliveya	1	35
19. Nicholau Caner	1	34
20. Guillem Agustí	1	30
21. Guillem Malard	1	30
22. Guillem Pas	1	30
23. Nicholau Sancís	1	25
24. Guillem de Campdarga	1	20
25. Pasqual Abinoya	1	18
Total	91	2.836

De Tossa de Mar

Patrons	Viatges	Sacs
1. Romeu Palau	9	423
2. Pere Cabanyes	8	239
3. Pere Paniças	3	60
4. Bernat Far	2	62
5. Pere Planella	1	44

6. Guillem Roya	1	41
7. Arnau [...]	1	34
8. Pere Janbert	1	32
Total	26	945

Ara bé, no em sembla necessari insistir en la fretura de cereals que segurament tenia Barcelona aquells anys, igual que altres ciutats, com ara València.⁸ És notori també que hi va haver una plaga de llagosta que a l'estiu del 1357, a través de Múrcia i València, va penetrar a Catalunya i va causar perjudicis importants i extensos als conreus i a tot l'àmbit rural.⁹ Més aviat, mereix atenció la força productiva de l'àrea que estem considerant –la zona agrícola al voltant de Torroella, l'Escala, Pals, Palafrugell, Regencós i Begur. És evident que d'aquests camps es treia una collita de forment considerable, encara més útil si es considera el moment d'indubtables i intenses dificultats.¹⁰ Barcelona en rebia la quota més rellevant, però una part també era destinada a València, atès que la «curia Turricelle» va assignar a aquesta darrera ciutat gairebé quatre mil mitgeres de forment, portades «ad gradum maris civitatis Valencie», en catorze lots, amb barques de Sant Feliu i de Barcelona. D'altra banda, cal afegir que a l'exportació cap a València s'hi dedicaren també alguns mercaders particulars (en primer lloc Pere i Arnau Maches, de Regencós),¹¹ els quals hi transportaren dotze partides, equivalents a 2.388 mitgeres.

Les expedicions realitzades pels cònsols i prohoms de Torroella permeten suposar una concomitant i assídua activitat d'intercanvi amb el rerepaís més proper, una activitat portada a terme de forma directa o bé amb la intervenció de mediadors:¹² aquest intercanvi és l'estímul necessari que explica l'increment de la producció agrícola. Paral·lelament, existia al llarg de tota la costa del Baix Empordà i de la Selva, una marina preparada per fer front a la conjuntura, sobretot, com s'ha observat, a Blanes, a Sant Feliu de Guíxols i a Tossa de Mar. Així, podem concloure amb certa raó, que aquesta zona de Catalunya, no obstant els greus problemes que caracteritzaven l'època, mostrava una tenaç vitalitat econòmica,

8 Resulten molt persuasives, en aquest sentit, les reflexions de J. F. Cabestany i Fort, «Evolució demogràfica», dins AUTORS DIVERSOS. *Història de Barcelona, dirigida per J. Sobrequés i Callicó. Volum 3. La ciutat consolidada (segles XIV i XV)*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana - Ajuntament de Barcelona, Regidoria d'Edicions i Publicacions, 1992, p. 865. S'ha de considerar, a més, que sovint la historiografia mostra la tendència a posar en relleu només les importacions de blat de l'estranger, certament considerables.

9 Vegeu J.- F. CABESTANY. «La crisi demogràfica dels segles XIV i XV». Dins: AUTORS DIVERSOS. *Història de Catalunya*, volum III. Barcelona: Salvat Editores, 1978, p. 168; i A. RUBIO. «Pesta, fam i guerra». Dins: AUTORS DIVERSOS. *Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans. Volum 3. La forja dels Països Catalans. Segles XIII-XV*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1996, p. 81.

10 Pel que fa al marc econòmic i social global de Catalunya cap a la meitat del segle XIV, vegeu ara la síntesi de F. SABATÉ i CURULL. *Catalunya Medieval*. Barcelona: L'esfera dels llibres, 2006, pàgs. 327 i sgg.

11 Van fer negocis puntuals Guillem Morell i Berenguer Lleopard de Barcelona.

12 El 1360 a Girona s'importava llana de Torroella: vegeu E. MALLORQUÍ GARCIA. «L'època medieval». Dins: AUTORS DIVERSOS. *Història del Gironès*. Girona: Diputació de Girona, 2002, p. 301.

amb recursos propis, capaç de desenvolupar-se, exercint, en conclusió, un paper de resistència gens secundària.

Avui dia sembla indiscutible el fet que, dins un marc més ampli, les economies locals, el comerç de curta distància i la navegació de cabotatge, van exercir en alguns àmbits mediterranis, a partir dels decennis centrals del segle XIV i després durant la crisi finisecular, una funció, per dir-ho d'alguna manera, «defensiva» i sens dubte important. Tanmateix, seria infundat entreveure en aquest tipus d'estructures sectorials i en l'intercanvi regional, l'origen principal de la recuperació quatrecentista. Aquesta recuperació és degué, en canvi, a la revifalla i a l'expansió del comerç internacional, dins d'un nou context geopolític. I aquest comerç, en algunes àrees, va donar un major impuls als tràfics interns, mentre que en d'altres (com per exemple va passar als dos vessants de l'Itàlia meridional) en virtut dels instruments operatius i bancaris molt més avançats, va acabar comprimint-los i fent-los subordinats, la qual cosa a nivell socioeconòmic va impedir la formació d'una classe de negociants més sòlida i consistent, capaç d'aspirar al desenvolupament i a la progressiva ampliació de les seves activitats.